

Artur Lipiński, *Prawica na polskiej scenie politycznej w latach 1989–2011. Historia, organizacja, tożsamość*, Warszawa 2016, ss. 446.

Próby porządkowania partii i ugrupowań politycznych w Polsce za pomocą *continuum* lewica–prawica, według części naukowców nie są adekwatne ze względu na jego wyczerpanie. W opozycji do tego poglądu funkcjonuje stanowisko badaczy, którzy konsekwentnie podkreślają aktualność podziału lewica–prawica, przedstawiając argumenty uzasadniające ważność tej dychotomii. Wśród nich sytuuje się także Autor recenzowanej publikacji. Według niego przyczyną wątpliwości w stosowaniu diady lewica–prawica, szczególnie widocznych w latach 90. XX wieku należy doszukiwać się w kilku kwestiach. Po pierwsze, partie polityczne są bardzo zróżnicowane wewnętrznie, frakcyjność partii powoduje wyróżnianie wewnątrz nich zarówno elementów lewicy, jak i prawicy. Po drugie, istotnym problemem jest istnienie w Polsce prawicy w wymiarze kulturowym, jednocześnie o socjalnych poglądach ekonomicznych. Po trzecie, trudno sytuować polskie partie polityczne na osi lewica–prawica tylko w oparciu o kryterium ekonomiczne.

Warto dodać, że także w demokracjach zachodnioeuropejskich zmieniła się perspektywa *continuum* lewica–prawica. Według Anthony’ego Giddensa miejsce i rola obu klasycznych nurtów lewicy i prawicy (czyli socjalizmu i konserwatyzmu) we współczesnym świecie są zupełnie inne niż w przeszłości. Konserwatyzm dąży do głębokich zmian związanych z potrzebą rozwoju konkurencyjnego kapitalizmu. Natomiast socjalizm stał się bardziej konserwatywny, dążąc do utrzymania istniejącego *status quo*, co oznacza utrzymanie zdobyczy państwa opiekuńczego¹.

Pierwsza część recenzowanej pracy, składająca się z dwóch rozdziałów, ma układ problemowy. Autor słusznie zauważa odmienną systemów partyjnych, kształtujących się w państwach postkomunistycznych od ugruntowanych systemów partyjnych funkcjonujących w państwach Europy Zachodniej. W pierwszym rozdziale zatytułowanym „Systemy partyjne w nowych demokracjach – przypadek Polski” Autor ukazał przyczyny tej odmienności, wśród których wymienił: słabość regulacji prawnych, spersonalizowanie systemu partyjnego, opartego na silnych elitach z dominującymi liderami oraz brak wypracowanych wzorców funkcjonowania partii politycznych. Należy zgodzić się z Autorem, iż wzorce rywalizacji politycznej w Polsce miały silne ugruntowanie historyczne, a ich źródeł należy upatrywać w okresie Polski Ludowej. Według Autora na kształt rywalizacji politycznej, która w Polsce przybrała charakter konfliktowy, istotny wpływ miała słabość instytucjonalnych bodźców sprzyjających stabilności. Za trafne należy uznać także ustalenia dotyczące personalizacji polskiego systemu partyjnego oraz mediatyzacji polityki.

W drugim rozdziale zatytułowanym „Specyfika dychotomii lewica–prawica w polskim kontekście politycznym – ustalenia teoretyczne” Autor skupił się na ukazaniu diady lewica–prawica w wymiarze teoretycznym. A. Lipiński odwołał się do koncepcji badaczy analizujących wymiar lewica–prawica. Wyróżnił dwa zasadnicze podejścia: instrumentalistyczne i esencjalistyczne. Według Autora „instrumentaliści” uznają użyteczność diady lewica–prawica przede wszystkim do analizy bieżącego dyskursu politycznego. Natomiast „esencjoniści” skłaniają się ku postrzeganiu diady lewica–prawica jako pewnej ciągłości, która pomimo zmian temporalnych charakteryzuje się niezmiennością. W rozdziale znajdziemy także zestaw cech charakteryzujących lewicowość i prawicowość. Odwołując się m.in. do Arenta Lijpharta, Autor wskazuje kilka wymiarów różnicowania lewicy i prawicy w aspekcie socjoekonomicznym. Definiowanie polskiej prawicy tylko z tej perspektywy jest niewystarczające. Dlatego w rozważaniach Autora znajdujemy po-

¹ Por. A. Giddens, *Poza lewicą i prawicą*, Poznań 1994, s. 10.

twierdzenie tezy o konieczności analizowania modeli polskiej prawicowości poprzez zastosowanie wielowymiarowej perspektywy.

Znaczna część opracowania poświęcona jest ewolucji prawej strony sceny politycznej. Analiza ta, obejmująca sześć rozdziałów, ma układ chronologiczny. Rozdział trzeci zatytułowany „Od Okrągłego Stołu do pierwszych wyborów prezydenckich 1990 r. – prawica w fazie genetycznej” dotyczy pierwszego okresu kształtowania się ugrupowań prawicowych w Polsce. Autor wskazuje tu na istotną rolę tzw. wojny na górze, która zdynamizowała proces powstawania nowych partii politycznych. Przypomina także spór w Komitecie Obywatelskim pomiędzy zwolennikami budowania jednolitej partii politycznej na bazie „Solidarności” a pluralistami, zwracającymi uwagę na różnorodność ruchu solidarnościowego złożonego z wielu nurtów ideowych.

W rozdziale czwartym pt. „Fragmentaryzacja prawicy i projekty zjednoczeniowe w latach 1991–1997” Autor przedstawił ewolucję polskich partii prawicowych począwszy od pierwszych wolnych wyborów parlamentarnych, skupiając się na przyczynach rozdrobnienia polskiej prawicy. Przybliżył także spory ideowe toczone się w pierwszej połowie lat 90. XX wieku w partiach politycznych. Przykładem może być wewnętrzny dyskurs w Kongresie Liberalno-Demokratycznym, w którym starli się ze sobą zwolennicy liberalizmu integralnego oraz działacze odwołujący się do liberalizmu w wymiarze ekonomicznym, w wymiarze kulturowym skłaniający się ku konserwatyzmowi. W rozdziale przywołano także tendencje zjednoczeniowe, wynikające z nieudanych wyborów parlamentarnych w 1993 roku i prezydenckich w 1995 roku, które doprowadziły do utworzenia Akcji Wyborczej „Solidarność”.

W rozdziale piątym, zatytułowanym: „Akcja Wyborcza Solidarność – etap synkretycznej koalicji” znajdujemy szczegółowe informacje o skomplikowanych relacjach funkcjonujących w utworzonej w 1996 roku szerokiej koalicji ugrupowań prawicowych. Praktyka polityczna pokazała, że działalność wielu podmiotów w ramach tego szerokiego ugrupowania prawicowego nie wytrzymała próby czasu. Jej erozja po wyborach prezydenckich w 2000 roku skutkowałą pojawieniem się nowych rozwiązań, które miały zapobiec rozdrobnieniu formacji prawicowych. Nowa tendencja do tworzenia się jednolitych partii prawicowych zapoczątkowała proces rekonfiguracji sceny politycznej. Powstałe wówczas dwa nowe ugrupowania miały wkrótce zdominować nie tylko jej prawą stronę, ale także dokonywać pomiędzy sobą alternacji władzy w latach 2005–2015. Autor szczegółowo przedstawia genezę Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości na tle zmieniającej się rzeczywistości politycznej.

Rozdział VI nosi tytuł „Wybory parlamentarne 2001 r., rządy SLD i prawicowe koncepcje radykalnej zmiany”. W rozdziale tym Autor przeanalizował pozycjonowanie się nowych partii prawicowych: PO, PiS oraz Ligi Polskich Rodzin na scenie politycznej. Powstałe w 2001 roku ugrupowania musiały określić: jaki jest ich stosunek do okresu III Rzeczypospolitej i przemian transformacyjnych, akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz do idei radykalnej zmiany. Warta zauważenia jest konstatacja Autora dotycząca ewolucji wizerunku LPR, jego zdaniem partia ta przeformułowała głoszone przez siebie radykalne hasła, by jawiły się jako umiarkowane i mogły być zaakceptowane przez elektorat centrowy.

Tytuł rozdziału VII „Narodziny prawicowej dwubiegunowości” dobrze oddaje charakter rywalizacji politycznej zapoczątkowany podwójnymi wyborami: parlamentarnymi i prezydenckimi w 2005 roku. W rozdziale tym ukazano przyczyny różnic pomiędzy PO i PiS, które w konsekwencji doprowadziły do powstania dwubiegunowej polaryzacji. Trafnie odtworzono dylematy liderów obu partii prawicowych, którzy starali się przekonać wyborców do proponowanych zmian. Podobieństwo części założeń programowych w konsekwencji doprowadziło obie formacje do chęci coraz bardziej wyraźnego różnicowania się na tle przeciwnika politycznego. W rozdziale wskazano też przyczyny zwycięstwa PiS i Lecha Kaczyńskiego w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w 2005 roku.

W rozdziale VIII Autor ukazał pogłębianie się polaryzacji politycznej w ramach wewnątrz prawicowej rywalizacji. Szczegółowo zostały przedstawione także tendencje rozłamowe, obser-

wowane w ugrupowaniu PiS w latach 2007–2011. Pojawiły się nowe partie polityczne: Polska Jest Najważniejsza, Solidarna Polska. Mogło się wydawać, że jest to swoisty powrót do tendencji z lat 90. XX w. Jednak w kolejnych latach (mieszczących się poza ramami czasowymi recenzowanego opracowania) trendy te zostały wyhamowane. Część polityków powróciła do PiS, w 2015 roku w wyborach parlamentarnych politycy Solidarnej Polski wystartowali z list PiS.

Wydaje się, że w publikacji więcej uwagi należałoby poświęcić założeniom programowym, różnicującym polskie partie prawicowe. Wprawdzie odniesienia do ważnych tematów, takich jak np. miejsce Kościoła w życiu politycznym, stosunek do okresu Polski Ludowej, lustracji i dekomunizacji są obecne w publikacji. Zostały przedstawione w książce poprzez pryzmat aktywności partii i ugrupowań w wyborach parlamentarnych i prezydenckich. Być może należałoby kwestie tożsamościowe ukazać bardziej dobitnie i uwypuklić. Za ważną należy uznać konstatację Autora dotyczącą aktualności podziału postkomunistycznego. Jego elementy po 2005 roku zostały rewitalizowane, by, jak to określa Autor, służyć „komunikacji” przeciwnika politycznego.

Godne uwagi są analizy polskiego systemu medialnego, zarysowanego na tle podziałów politycznych. Wnioski Autora potwierdzają istnienie w Polsce wysokiego poziomu paralelizmu politycznego², czyli silnego odbicia struktury systemu partyjnego w systemie medialnym.

Warto podkreślić bogatą bazę źródłową, w tym dużą ilość dokumentów związanych z działalnością partii politycznych. Autor wykorzystał także opracowania traktujące o polskim systemie partyjnym oraz przeobrażeniach ustrojowych w Polsce.

Książkę A. Lipińskiego należy traktować jako stanowisko w dyskusji dotyczącej aktualności continuum lewica–prawica i jego przydatności w porządkowaniu polskiej sceny politycznej. Ze względu na dużą ilość informacji publikacja może być także pomocna w analizach dotyczących kształtowania się polskiego systemu partyjnego.

Tomasz BOJAROWICZ

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

² Por. B. Dobek-Ostrowska, *System partyjny a media w Polsce – zależności i relacje*, „Studia Mediodzawcze” 2010, nr 2 (41), s. 13.

